

การวิเคราะห์บทบาทและปัจจัยที่มีอิทธิพลของการสื่อสารต่อการเมือง Analysis of the Role and Influencing Factors of Communication in Politics

วีระพล วงษ์ประเสริฐ¹
Weerapol Wongprasert

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ทราบถึงสาระสำคัญของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมือง เพื่อวิเคราะห์บทบาทของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองตามแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง และเพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองตามแนวคิดด้านการสื่อสารกับการทำหน้าที่ของระบบการเมือง ระเบียบวิธีวิจัย คือ ไม่มีกลุ่มตัวอย่างแต่เป็นการสังเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การทดสอบความตรง ผลการศึกษวิจัย พบว่า สาระสำคัญของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมือง สรุปได้ถึงลักษณะสำคัญของการสื่อสาร คือ การสื่อสารเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต การสื่อสารมีกระบวนการที่เป็นระบบ “สัญลักษณ์” เป็นเครื่องมือสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร “ความหมาย” เป็นสิ่งที่ทำให้การสื่อสารเป็นที่เข้าใจและยอมรับร่วมกัน และการสื่อสารเป็นการกระทำที่เกิดจากความตั้งใจ และมีจุดมุ่งหมายในการก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองตามแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง สรุปได้ถึงบทบาทหน้าที่พื้นฐานของสื่อในการสื่อสารที่สำคัญคือบทบาทหน้าที่ในการระดมระดมพลังสังคม, บทบาทหน้าที่ในการประสานวัฒนธรรมของสังคมให้เป็นหนึ่งเดียว, บทบาทหน้าที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง, บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง และอิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองตามแนวคิดด้านการสื่อสารกับการทำหน้าที่ของระบบการเมือง สรุปได้ดังนี้ เมื่อวิเคราะห์จากแนวความคิดด้านการสื่อสารเป็นตัวกำหนดสรุปได้ว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีของสื่อจะเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคมเช่นเดียวกับบทบาทของสื่อในการสื่อสารทางการเมือง อิทธิพลของสื่อในระดับบุคคลสรุปได้ว่า อิทธิพลของสื่อจะมีผลต่อการสร้างประสบการณ์ การรับรู้ และการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์แตกต่างกันไป อิทธิพลของสื่อในระดับสังคม สรุปได้ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นในเทคโนโลยีของสื่อ เมื่อนั้นโครงสร้างอำนาจของสังคมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

Received: 2022-06-22 Revised: 2023-03-22 Accepted: 2023-03-22

¹ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University. Corresponding Author e-mail: nawaphorn1818@gmail.com

คำสำคัญ (Keywords) : บทบาท; อิทธิพล; การสื่อสารต่อการเมือง

Abstract

This research aims to understand the importance of communication in politics and the relationship between communication and politics. To analyze the role of communication in politics based on the concept of political communication. And to analyze the influence of communication on politics based on the concept of communication and the functioning of the political system. Research methodology is that there is no sample group, but the synthesis of documents. Data analysis includes straightness test the results of the research revealed that the importance of communication towards politics and the relationship between communication and politics. In summary, the main characteristic of communication is that communication is a dynamic process. Communication is a systematic process. "Symbols" are important tools that humans use to communicate. "Meanings" are what make communication understandable and mutually acceptable. And communication is an act of intention. And aims to produce one result the role and function of communication in politics according to the concept of political communication. Summarizes the basic roles and functions of the media in important communication. is the role of vigilance and supervision, the role of harmonizing society's culture as one, the role of cultural inheritance from one generation to the next, the role of entertainment and the influence of communication on politics according to the concept of communication and the functioning of the political system can be summarized as follows: When analyzing from the concept of communication determines It can be concluded that the advancement of media technology will be an important factor that determines the changes. To occur at both individual and social levels, as well as the role of the media in political communication the influence of the media on a personal level can be summed up as the influence of the media has a different effect on the experience, perception and expression of human behavior. The influence of media at the social level In conclusion, when there are any changes happen in media technology then the power structure of society will change accordingly.

Keywords: role; influence; communication in politics

บทนำ (Introduction)

คำว่า “การสื่อสาร” ถูกตีความในหลายมิติ ทั้งในฐานะที่เป็นกิจกรรมที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ (natural activity) เป็นวิชาชีพ (professional) และเป็นศาสตร์การเรียนรู้แขนงหนึ่ง (field of study) เมื่อเป็นเช่นนี้ การให้นิยามจึงต่างกันไป ผู้ที่มองการสื่อสารเป็นกิจกรรมประจำวันกิจกรรมหนึ่ง มักไม่ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการทำงานของการสื่อสาร ดังนั้นการให้ความหมายการสื่อสารจึงเป็นลักษณะที่ง่ายเกินไป เนื่องจากคิดว่าการสื่อสารเป็นเรื่องที่ไม่ได้มีอะไรซับซ้อน ซึ่งจะต่างกับนักวิชาชีพ และนักวิชาการ ที่จะมุ่งเน้นที่องค์ประกอบและกระบวนการทำงานของการสื่อสารเป็นสำคัญ (ภัสวาลี นิติเกษตรสุนทร, 2560)

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารจะเป็นตัวกำหนดทิศทางของการสื่อสารว่าจะดำเนินไปในทิศทางใด เพื่อให้ผลที่เกิดขึ้นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การสื่อสารทุกประเภททั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นเสมอ และเนื่องจากการสื่อสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเสมือนจะเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ จึงอาจไม่ตระหนักว่าเรากระทำการสื่อสารโดยมีวัตถุประสงค์ แม้แต่การสื่อสารที่เกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิต เช่น การร้องไห้ของทารก ก็เป็นการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบอกกล่าวสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่มารดา หรือคนรอบข้างด้วยเช่นกัน

การอธิบายการศึกษาการสื่อสารกับการเมือง โดยทั่วไปมักอธิบายด้วยแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารที่กล่าวถึงความหมาย องค์ประกอบ กระบวนการสื่อสาร และธรรมชาติของการสื่อสารแล้วนำมาประยุกต์ใช้กับทางการเมือง ก็ด้วยสาเหตุที่ต้องพิจารณาการสื่อสารทั้งในฐานะที่เป็นศาสตร์และศิลป์ของการสื่อสาร ซึ่งเชื่อมโยงชนชั้นปกครอง คือ ประชาชนเข้าไว้ด้วยกัน โดยพิจารณาการสื่อสารในฐานะตัวแปรนาหรือตัวแปรอิสระที่ส่งผลกระทบต่อการเมืองในฐานะตัวแปรตามนั่นเอง (ชวนะ ภวากานนท์, 2556)

การสื่อสารเมื่อถูกนำมาใช้ศึกษาในทางการเมือง ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ในการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับด้านสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา จัดเป็นทั้งเครื่องมือ (instrument) หรือการใช้เครื่องมือ คือ วิธีการ (means) ที่ก่อการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งต่อตัวบุคคลเอง ต่อองค์กร และต่อสังคมอีกด้วย การวิเคราะห์บทบาทและปัจจัยที่มีอิทธิพลของการสื่อสารต่อการเมือง จึงมุ่งไปที่การศึกษาการสื่อสารกับการเมือง จึงต้องเริ่มจากการสืบค้นให้ความหมายในลักษณะของความเป็นศาสตร์ด้านการสื่อสารและศาสตร์ทางด้านการเมืองว่าได้รับอิทธิพลเชิงพหุวิทยาการจากศาสตร์แขนงอื่นๆ ทั้งทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ อย่างไร เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลของการสื่อสารต่อการเมืองได้ในท้ายที่สุด

บทบาทของการสื่อสารกับการตัดสินใจ คาร์ล ดอยท์ซ (Karl Deutsch) นักรัฐศาสตร์ผู้สนใจเรื่องการสื่อสารทางการเมือง ได้เสนอแนะว่าการตัดสินใจอาจจะเกิดขึ้นในรูปของการสื่อสารได้ โดยที่การตัดสินใจนั้นจะต้องอยู่บนฐานของข่าวสารที่ได้รับและเมื่อตัดสินใจแล้ว จะเกิดผลกระทบเป็นผลย้อนกลับไปสู่แหล่งข่าวสารข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งอาจจะวัดสมรรถภาพของการตัดสินใจได้จากปริมาณย้อนกลับของข่าวสารข้อมูล โดยได้เสนอตัวแบบของการตัดสินใจในแง่ของการสื่อสารไว้ว่า ทุกระบบจะมีรับข่าวสารต่างๆ จากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของระบบเข้าสู่ระบบการเมือง ผู้ซึ่งรับสารจะ

เลือกและรับเอาข่าวสารที่ต้องการ ต่อจากนั้นก็ส่งข่าวสารไปประมวลหรือแปลความหมายของข้อมูล ข่าวสารหรือข้อมูลที่ผ่านจากข้างต้นนี้ ถูกส่งไปยัง 2 ส่วนคือ ส่วนแรกจะถูกส่งไปยังศูนย์กลางการตัดสินใจและอีกส่วนหนึ่งจะถูกส่งไปยังศูนย์ความจำและค่านิยม ในส่วนของศูนย์ความจำจะตรวจสอบกระบวนการและผลที่ตามมาของพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนค่านิยมนั้นจะทำหน้าที่ในการกำหนดทัศนคติหรือความคิดเห็นต่อข่าวสารนั้น จากนั้นจึงส่งข่าวสารนี้ไปยังศูนย์กลางการตัดสินใจ เพื่อตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งจะเกิดผลกระทบขึ้นและในตอนสุดท้ายข่าวสารก็จะถูกส่งย้อนกลับมาเข้าสู่ตัวระบบอีกครั้งหนึ่ง สำหรับกระบวนการตัดสินใจในแง่ของการไหลของข่าวสาร มีส่วนประกอบที่สำคัญ เช่น ช่องทางในการสื่อสาร (Channel) ขนาดของข่าวสารที่เข้ามา (Load) และความสามารถในการรับข่าวสาร (Load Capacity) ส่วนช่องทางในการสื่อสารที่สำคัญได้แก่ สื่อมวลชน หน่วยงานของรัฐ พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ รวมทั้งการติดต่อผ่านตัวบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นช่องทางการติดต่อแบบเป็นทางการ (Formal Communication) หรือไม่เป็นทางการ (Informal Communication) ก็ได้ (อ้างใน สิทธิพันธ์ พุทธหุน, 2555)

ในการที่จะวินิจฉัยว่าการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใดนั้น คาร์ล ดอยท์ซ (Karl Deutch) เสนอแนะว่าให้พิจารณาดูที่ผลย้อนกลับของข่าวสารที่เข้ามาสู่ตัวระบบอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลย้อนกลับในทางลบ (Negative Feedback) อันเป็นผลที่เกิดขึ้นในทางตรงกันข้ามกับผู้ที่ตัดสินใจมุ่งจะให้เกิดขึ้น โดยปัจจัยสำคัญ 4 ประการในกระบวนการย้อนกลับทางลบ ได้แก่ 1. ปริมาณและความเร็วของข่าวสารที่ไหลเข้าสู่ระบบ (Load) หมายถึง ข่าวสารที่กระบวนการย้อนกลับส่งเข้ามาเมื่อเปรียบเทียบกับความสามารถของระบบนั้น กล่าวคือ ถ้าข่าวสารเข้ามามากในขณะที่ระบบมีความสามารถไม่เพียงพอ การที่จะให้บรรลุเป้าหมายย่อมจะกระทำได้ยาก 2. การตอบสนองของระบบที่มีต่อข่าวสาร (Lag) หมายถึง ระยะเวลาของการรับรู้ข่าวสารกับการตอบโต้ข่าวสาร ถ้าระยะเวลาที่ใช้นั้นมีมากหรือมีความล่าช้ามาก ย่อมแสดงว่าระบบการเมืองนั้นขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย 3. ความสามารถในการตอบโต้ข่าวสารที่ได้รับ (Gain) คือ ขนาดหรือปริมาณของการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมของระบบการเมืองเพื่อตอบสนองต่อข่าวสารที่ได้รับเข้ามา ถ้าระบบการเมืองใดสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ตามที่ได้รับข่าวสารมาได้มาก ก็แสดงว่าระบบการเมืองนั้นมีความสามารถสูง 4. ความสามารถของระบบในการคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อบรรลุเป้าหมาย

แม้ว่าประสิทธิภาพของระบบการเมืองแต่ละระบบขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้ง 4 ประการ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 4 ประการกับโอกาสในการบรรลุเป้าหมายนั้นไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าระบบการเมืองใดมีขนาดในการรับข่าวสาร (Lead) และมีความล่าช้าในการรับรู้ข่าวสารและปฏิบัติต่อข่าวสาร (Lag) แล้ว โอกาสในการบรรลุเป้าหมายจะมีน้อย (นั่นคือความสัมพันธ์ในเชิงลบหรือตรงกันข้าม) แต่ถ้าระบบการเมืองมีความสามารถที่จะตอบโต้ข่าวสารที่ได้รับ (Gain) และมีความสามารถในการคาดคะเน (Lead) มากแล้ว โอกาสในการบรรลุเป้าหมายย่อมมีมากไปด้วย (นั่นคือมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือทิศทางเดียวกัน) (อ้างแล้วใน สิทธิพันธ์ พุทธหุน, 2555)

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงต้องการที่จะหาการศึกษาวิเคราะห์บทบาทและปัจจัยที่มีอิทธิพลของการสื่อสารต่อการเมือง ผลการสื่อสาร (Effect Analysis) ด้วยการดูผลของการสื่อสารในแต่ละครั้งว่า การสื่อสารที่เกิดขึ้นนั้นดำเนินไปก่อให้เกิดผลหรือมีประสิทธิผลอย่างไร โดยหาการวิจัยเอกสารที่มีการสำรวจเกี่ยวข้องกับบทบาทและวิเคราะห์ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลของการสื่อสารต่อการเมือง

แนวคิดด้านการสื่อสารทางการเมือง

ในแบบจำลององค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารคือ S-M-C-R นั้น หากแบ่งองค์ประกอบทั้ง 4 โดยใช้เกณฑ์เรื่อง “ความเป็นมนุษย์” เข้าไปพิจารณา จะแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือ ส่วนที่เป็นมนุษย์ (human factor) อันได้แก่ ฝ่ายผู้ส่งสาร (sender) และผู้รับสาร (receiver) และส่วนที่สองเป็นส่วนที่ไม่ใช่มนุษย์ (non-human factor) อันได้แก่ ตัวสื่อ (channel/media) และตัวเนื้อหาสาร (message) (กาญจนา แก้วเทพ, 2560)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสื่อสารเริ่มต้นจากวันแรกของการถือกำเนิดของมนุษย์ เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่า การส่งเสียงร้องในวินาทีที่ทารกคลอดออกมาจากครรภ์มารดา เป็นการสื่อสารที่เป็นรูปธรรมครั้งแรกของมนุษย์

ภควลี นิติเกษตรสุนทร (2560) กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสื่อสาร ในแง่ของปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดและมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสื่อสารของมนุษย์ สามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยหลัก 5 ปัจจัย ได้แก่ ภควลี นิติเกษตรสุนทร. 1) ปัจจัยทางด้านสรีระ 2) ปัจจัยทางด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล 3) ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม 4) ปัจจัยทางด้านสถานการณ์ทางการสื่อสาร 5) ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา สังคม และวัฒนธรรม

โดยปัจจัยทางด้านสถานการณ์ทางการสื่อสาร หมายถึง สถานการณ์ทางการสื่อสารที่ผู้กระทำการสื่อสารเข้าไปเกี่ยวข้องในขณะทำการสื่อสาร ในสถานการณ์การสื่อสารหนึ่งๆ จะมีความแตกต่างกันในเรื่องจำนวนบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสื่อสาร ระดับความเป็นไปได้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลของผู้ร่วมทำการสื่อสาร โอกาสทางการสื่อสาร และวัตถุประสงค์หลักของการสื่อสาร ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวนี้จะเป็นตัวกำหนดประเภทและรูปแบบการสื่อสาร ที่ผู้กระทำการสื่อสารจำเป็นต้องกำหนดพฤติกรรมสื่อสารของตนให้สอดคล้องกับประเภทและรูปแบบดังกล่าว เช่น พฤติกรรมสื่อสารแบบเป็นกันเอง ไม่เป็นทางการ อาจจะเหมาะกับการสื่อสารระหว่างบุคคลที่คู่สื่อสารมีความใกล้ชิดกัน แต่ไม่เหมาะกับการปราศรัยหาเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

สำหรับพฤติกรรมมนุษย์เชิงจิตวิทยากับการสื่อสาร โดยทั่วไปสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิด 6 ประการ ได้แก่ แนวคิดด้านโครงสร้างนิยม (structuralism), แนวคิดด้านหน้าที่นิยม (functionalism), แนวคิด คกลุ่ม จิต วิเคราะห์ (psychoanalysis), แนวคิดเกี่ยวกับอารมณ์ และแรงจูงใจ (emotion/motivation), แนวคิดเรื่องการรับรู้ (perception), แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ (learning)

สำหรับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ (learning) เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกล่าวคือพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ จะแตกต่างจากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกก่อนที่จะเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ อาจจะเป็นพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับ หรือไม่เป็นที่

ยอมรับของสังคมก็ได้ ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสื่อสารซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม ซึ่งมีรายละเอียดในเชิงของการทดลองเพื่อหาข้อสรุปในเชิงพฤติกรรมศาสตร์มากมาย เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ซึ่งเชื่อว่าพฤติกรรมเกิดขึ้นได้โดยมีสิ่งเร้ามากระตุ้น เป็นการตอบสนองที่ไม่สามารถบังคับตนเอง เช่น หน้าแดงเพราะความโกรธ หรือความอาย เป็นต้น และทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำ ซึ่งเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับ การเสริมแรง (reinforcement) เช่น บุคคลจะมีพฤติกรรมซ้ำเดิม เมื่อตระหนักว่าพฤติกรรมดังกล่าวนำมาซึ่งรางวัล หรือคาชมเชย เป็นต้น (อ้างแล้วในภักวีลี นิติเกษตรสุนทร, 2560)

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของการสื่อสารและพฤติกรรมมนุษย์สามารถอธิบายได้ดังนี้ มนุษย์จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อสนองต่อความต้องการในด้านต่างๆ และเครื่องมือในการเชื่อมโยงบุคคลในสังคม คือ การสื่อสาร พฤติกรรมสื่อสารในสังคมเป็นพฤติกรรมที่เป็นไปตามแบบแผนโดยมีบรรทัดฐานทางสังคมเป็นตัวกำหนดแบบแผนนั้น

อิทธิพลของสังคมในระดับปัจเจกบุคคล หมายถึง สังคมมีอิทธิพลต่อบุคคลในการหล่อหลอมบุคลิกภาพ (personality) และความโน้มเอียงภายในบุคคลในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (need-disposition) เช่น ความแตกต่างด้านการรับรู้ ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยม เป็นต้น และบุคลิกภาพและความโน้มเอียงภายในบุคคลในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ที่ถูกหล่อหลอมโดยสังคมนี้อาจเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมสื่อสารของบุคคลต่อไป

อิทธิพลของสังคมในระดับสังคม หมายถึงอิทธิพลของสังคมที่มีต่อกลุ่มคนที่รวมกันอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ผ่านทาง”สถาบันทางสังคม” ที่กลุ่มคนนั้นสังกัดอยู่ สถาบันทางสังคมนี้เป็นตัวแทนทางสังคมในการให้การเรียนรู้ ปกครอง บอกล่าว หรือควบคุมสมาชิกในสังคมให้มี บทบาทเป็นไปตาม ความคาดหวัง ของสังคม และเพื่อให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของสังคม

อิทธิพลในระดับปัจเจกบุคคลต้องมีความสัมพันธ์กับอิทธิพลในระดับสังคม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจึงจะเป็นพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ เช่น ทศนคติที่มีความโน้มเอียงที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลต้องสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมที่มีต่อเรื่องนั้นๆ หากบุคคลมีพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับบทบาท และความคาดหวังของสังคมก็อาจได้รับการต่อต้าน และลงโทษทางสังคม เช่น การแต่งกายไม่สุภาพในวันสำคัญทางศาสนาของเด็กวัยรุ่นที่เป็นค่านิยมซึ่งได้รับมาจากวัฒนธรรมตะวันตก เป็นการขัดต่อความคาดหวังของสังคม และสังคมอาจออกกฎหมายเพื่อ “ห้าม” หรือ “ปราม” การกระทำเช่นนั้น รวมทั้งอาจใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและตัดสินพฤติกรรมดังกล่าวด้วยเช่นกัน

ปัจจัยด้านการเมืองที่มีผลต่อการทำงานของสื่อ ในกลุ่มนักวิชาการด้านการสื่อสารหลายๆ สำนักนั้น สายเด่นๆ ที่มุ่งความสนใจไปที่ปัจจัยทางการเมืองในการกำหนดการทำงานของ “สื่อ” มีอยู่สองกลุ่มหลักๆ ด้วยกัน โดยทั้งสองกลุ่มต่างก็ให้ค่านิยมปัจจัยทางการเมืองเอาไว้แตกต่างกัน (สมสุข หินวิมาน, 2560)

กลุ่มแรกเป็นนักวิชาการด้านการสื่อสารแนวทางคลาสสิกที่ชื่อ นักทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อ (the normative theory of media) โดยหลักการทั่วไป นักทฤษฎีกลุ่มนี้ จะให้นิยามปัจจัยทางการเมืองว่าเป็นระบบการเมืองการปกครองที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม และจะให้ความสนใจในเรื่องของการควบคุม (control) การปกป้อง (protection) และการกำกับดูแลกระบวนการทำงาน

ของสื่อ (regulation) ทั้งนี้ นักทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อพิจารณาว่า ระบบการเมืองและปรัชญาสังคมที่แตกต่างกัน จะมีส่วนในการกำหนดบรรทัดฐานของสื่อในแต่ละสังคมนั้นๆ ให้แตกต่างกันออกไป เช่น ในสังคมที่ปกครองด้วยระบบการเมืองแบบอำนาจนิยม (authoritarianism) การพูด การเขียนหรือการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ผ่านสื่อในพื้นที่สาธารณะจะถูกกำกับควบคุมอย่างสูง และมีการป้องกันหรือห้ามมิให้มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐ (เช่นกรณีสื่อต่างๆ ของไทยในยุคเผด็จการทหาร) ซึ่งตรงข้ามกับสังคมที่ยึดหลักการแบบอิสลามนิยม (libertarianism) ซึ่งจะเปิดโอกาสให้สื่อต่างๆ แข่งขันกันสูงในการทำหน้าที่ให้ข่าวสารความบันเทิง และตรวจสอบรัฐบาลได้อย่างเป็นอิสระ (เช่น กรณีของสื่อมวลชนในระบบตลาดเสรีของอเมริกา)

แนวคิดด้านการขัดเกลากองการเมือง

การขัดเกลากองการเมืองเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แบ่งเป็น การขัดเกลากองการเมืองโดยตรง ซึ่งเป็นการสอนหรือบอกกล่าวกันโดยตรง เช่น แม่สอนลูกให้มิพฤติกรรมการกินอาหารที่ถูกสุขอนามัย เป็นต้น และการขัดเกลากองการเมืองโดยอ้อม เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกต และเลียนแบบ สื่อมวลชนประเภทวิทยุโทรทัศน์จะมีบทบาทด้านนี้สูง เนื่องจากผู้ชมที่เป็นวัยรุ่นมักมีพฤติกรรมเลียนแบบดาราที่ตนชื่นชอบสูง โดยทั่วไปแล้ว พฤติกรรมการสื่อสารของบุคคลได้รับอิทธิพลมาจากสถาบันทางสังคมที่เป็นเสมือนตัวแทนของการขัดเกลากองการเมือง 6 กลุ่ม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนทางศาสนา และสื่อมวลชน (อ้างแล้วในภักควลี นิติเกษตรสุนทร, 2560)

กระบวนการสื่อสารอย่างง่าย ๆ ประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ ผู้ส่งสาร ข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ขั้นตอนเหล่านี้เป็นขั้นตอนทางการสื่อสารที่อาจนำไปอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมโดยทั่วไป แต่หากนำมาอธิบายเฉพาะทางการเมืองแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าสามารถหาขั้นตอนเหล่านี้ไปอธิบายการกระทำหน้าที่ทางการเมืองได้เพียงแต่เชื่อมสาระทางการเมืองเข้ากับองค์ประกอบ การสื่อสาร

คาร์ล ดอยซ์ (Karl Deutsch) นักรัฐศาสตร์กับการสื่อสารได้นิยามคำว่า “ข่าวสาร” ในความหมายของ “information” ไม่ใช่สาร (message) แบบที่นักการสื่อสารใช้กัน ว่าเป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ ไม่ใช่เหตุการณ์ในตัวมันเองและมีลักษณะเป็นเชิงประจักษ์ (empirical indicators) ที่ระบุค่าและวัดได้จากสิ่งที่ใช้สื่อสารกับเหตุการณ์นั้น ส่วนแหล่งสารทางการเมืองนั้นมีหลายประเภท แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า แหล่งสารทางการเมืองที่สำคัญที่สุดในทางการสื่อสารทางการเมืองก็คือ รัฐบาล และองค์กรทางการเมืองการปกครอง เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง หรือระบบราชการ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารและระบบการเมือง พิจารณาได้ในนัยยะของ 2 ความหมายที่ให้ความหมายใจไว้ คือ การที่ประชาชนได้เรียนรู้ถึงนโยบายและกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง และการที่ระบบการเมืองหรือรัฐบาลหาช่องทางให้ประชาชนได้รับทราบนโยบายและกิจกรรมของรัฐบาล คือ การที่รัฐบาลและประชาชนได้มีโอกาสรับทราบและเข้าใจถึงความต้องการของกันและกันอย่าง

ถูกต้อง เป็นการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการเมืองจากส่วนหนึ่งของระบบการเมืองไปยังอีกส่วนหนึ่งของระบบการเมือง และระหว่างระบบสังคมกับระบบการเมือง

การสื่อสารในยุควัฒนธรรมอิเล็กทรอนิกส์เป็นการสื่อสารที่ “ประกอบสร้าง” (construct) ขึ้น และสารที่ถูก “ประกอบสร้าง” ขึ้นมานั้นจะได้รับการตีความที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนไม่ใช่การสื่อสารที่ถูก “สร้าง” ขึ้นเพื่อนำเสนอมวลชนด้วยเทคนิคเฉพาะด้าน และด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการตีความจึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้รับสารเป็นหลัก ตัวอย่างเช่นภาพยนตร์โฆษณา 1 เรื่อง อาจถูกตีความหมายไป 10 แนวทาง ตามความหลากหลายของผู้ชมภาพยนตร์โฆษณานั้นๆ เป็นต้น (อ้างแล้วในภักวดี นิติเกษตรสุนทร, 2560)

การจัดวารสารสนเทศ หมายถึง ความสามารถของสื่อมวลชนในการมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้เรื่องราวสาธารณะซึ่งกระตุ้นให้บุคคลเกิดความสนใจ ความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และการปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ โดยการที่สื่อมวลชนเลือกเน้นประเด็นสำคัญของหัวข้อ (topic) หรือปัญหา (issue) ในการรายงานข่าวสารให้ผู้รับสารหรือมวลชนตระหนักถึงสาระสำคัญของหัวข้อหรือปัญหานั้น โดยปกติแล้วการจัดวารสารจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อทั้งสื่อมวลชนและประชาชนต่างก็เห็นคุณค่าของข่าวสารนั้นร่วมกัน กล่าวคือ ประเด็นของข่าวสารที่นำเสนอเหมาะสมและถูกต้องกับจังหวะเวลา ทั้งนี้ อิทธิพลของการจัดวารสารสนเทศอาจมีผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติโดยส่วนรวมของสังคม และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่ตามมา สำหรับอิทธิพลของการจัดวารสารสนเทศขึ้นอยู่กับปริมาณของประชาชนผู้เปิดรับสื่อและอันดับความเด่นของข่าว

การพัฒนากระบวนการเมือง : การศึกษาได้ส่งเสริมลักษณะต่างๆ อันเป็นดัชนีของการพัฒนาทางการเมือง จึงสมควรมองการศึกษาที่ระบบการเมืองทั้งระบบ (political system) การศึกษาเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองทั้งระบบ คือมิได้มองแยกเป็นส่วนๆ ในประเด็นเรื่องการเรียนรู้หรือกระบวนการขัดเกลาทางการเมือง (Political Socialization) การสร้างผู้นำสำหรับระบบการเมือง (Political Recruitment) และการก่อให้เกิดบูรณาการในระดับชาติ (Political Integration)

การสร้างผู้นำสำหรับระบบการเมือง : การศึกษาช่วยส่งเสริมให้คนประสบความสำเร็จก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานอย่างน้อยในระดับสูงพอควร ผู้มีตำแหน่งหน้าที่การงานในระดับดังกล่าวสามารถมีบทบาทเป็นระดับผู้นำ (Elite) อันมีผลกระทบต่อระบบการเมืองกล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องไปลงสนามทางการเมือง แต่ก็มีบทบาทได้ เพราะตำแหน่งหน้าที่การงานอันสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ทางการศึกษา

ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ได้พิจารณาจากหนังสือและเอกสารทางวิชาการที่จะใช้เชื่อมโยงไปยังข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การพิจารณาจากเอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรมเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งเอกสารที่เกี่ยวข้องได้อีกจำนวนมาก

ตัวอย่างเช่นการค้นคว้าในหัวข้อทฤษฎีและพฤติกรรมของการสื่อสาร และในการค้นคว้าในหัวข้อย่อยเรื่องปัจจัยมนุษย์ในการสื่อสาร ซึ่งเขียนโดยกาญจนา แก้วเทพ (2560) สามารถค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากทั้งผู้เขียนคนเดียวกัน เช่น การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษาหรือในงานเขียนของ Mcleod, J.M. and O'Keefe, G.J. (1972) ในงานเขียนเรื่อง The Socialization Perspectives and Communication Behavior เป็นต้น

นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดการค้นคว้าในประเด็นเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ เช่น เรื่อง บทบาทหน้าที่ของสารตามทฤษฎีสัญญาวิทยา

ทั้งนี้ หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องจะอยู่ในสาขารัฐศาสตร์ นิเทศศาสตร์ เศรษฐศาสตร์การเมือง วารสารศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นส่วนใหญ่

การทดสอบความตรง (Validity) ที่ใช้เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ในขั้นแรก ผู้วิจัยได้นำประเด็นทางด้านบทบาทและอิทธิพลของสื่อต่อการสื่อสารทางการเมืองไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้าน รัฐศาสตร์ในสาขาการสื่อสารทางการเมืองพิจารณาเนื้อหาที่สนใจเพื่อเป็นการทดสอบความตรงของเนื้อหา เพื่อจะได้คำถามที่สามารถสื่อความหมายได้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยและเอกสารที่จะได้ค้นคว้าต่อไป

บทสรุป

สาระสำคัญของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมือง สรุปได้ถึงลักษณะสำคัญของการสื่อสาร คือ การสื่อสารเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต (dynamic process) การสื่อสารมีกระบวนการที่เป็นระบบ (systematic process) “สัญลักษณ์” (symbol) เป็นเครื่องมือสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร “ความหมาย” (meaning) เป็นสิ่งที่ทำให้การสื่อสารเป็นที่เข้าใจและยอมรับร่วมกัน และการสื่อสารเป็นการกระทำที่เกิดจากความตั้งใจ (intent) และมีจุดมุ่งหมาย (purposive) ในการก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองตามแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง สรุปได้ถึงบทบาทหน้าที่พื้นฐานของสื่อในการสื่อสารที่สำคัญ คือ บทบาทหน้าที่ในการระดมระดมความคิดเห็น ดูแล บทบาทหน้าที่ในการประสานวัฒนธรรมของสังคมให้เป็นหนึ่งเดียว บทบาทหน้าที่ในการสืบทอด วัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง

อิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองตามแนวคิดด้านการสื่อสารกับการทำหน้าที่ของระบบ การเมือง

เมื่อวิเคราะห์จากแนวความคิดด้านการสื่อสารเป็นตัวกำหนด (communication technological determinism) สรุปได้ว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีของสื่อ จะเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคมเช่นเดียวกับบทบาทของสื่อในการสื่อสารทางการเมือง

อิทธิพลของสื่อในระดับบุคคลสรุปได้ว่า อิทธิพลของสื่อจะมีผลต่อการสร้างประสบการณ์ การรับรู้ และการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์แตกต่างกันไป

อิทธิพลของสื่อในระดับสังคม สรุปได้ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นในเทคโนโลยีของสื่อ เมื่อนั้นโครงสร้างอำนาจของสังคมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผู้วิจัยคาดว่า การวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้วิจัยอื่น ๆ ที่สนใจในเรื่องบทบาทหน้าที่และอิทธิพลของสื่อในการสื่อสาร โดยอาจแยกในแต่ละประเภท เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ทวิตเตอร์ เป็นต้น

2. การวิจัยในโอกาสข้างหน้าสำหรับผู้สนใจจากทางการศึกษาวิจัยที่ประเด็นของบทบาทและปัจจัยที่อิทธิพลของสื่อต่อการเมืองในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองว่าจะเป็นเช่นไร เนื่องจากจะได้อใช้เป็นแนวทางเมื่อประเทศอยู่ในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองจะได้ใช้เป็นแนวทางที่เหมาะสมเพื่อลดการสูญเสียอันเนื่องจากไม่เคยมีการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องนั้นเลย

เอกสารอ้างอิง (References)

กาญจนา แก้วเทพ. (2560). “ปัจจัยสื่อในการสื่อสาร” ใน *ทฤษฎีและพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร* หน่วยที่ 1-7. (ครั้งที่ 15). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ชวณะ ภวภานนท์. (2556). “การศึกษารัฐศาสตร์แนวทางการสื่อสาร” ใน *หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์* หน่วยที่ 8-15. (ครั้งที่ 7). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ภัสวาลี นิตินิเทศสุนทร. (2560). “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสื่อสารและพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร” ใน *ทฤษฎีและพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร* หน่วยที่ 1-7. (ครั้งที่ 15). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สมสุข หินวิมาน. (2560). “ปัจจัยสื่อในการสื่อสาร” ใน *ทฤษฎีและพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร* หน่วยที่ 1-7. (ครั้งที่ 15). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สิทธิพันธ์ พุทธิสุน. (2555). *แนวทางการศึกษารัฐศาสตร์*. ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Mcleod, J.M. and O'Keefe, G.J. (1972). “The Socialization Perspectives and Communication Behavior.” In F.G. Female and P.J. Tichenor (eds.), *Current Perspectives in Masscommunication Research*. London: Sage Publications.